

Marek Saj CSsR

ORCID: 0000-0002-0365-1277

UKSW – Warszawa

Zgorszenie jako skutek popełnionego przestępstwa w świetle kanonicznego prawa karnego

Słowa kluczowe: zgorszenie, przestępstwo, prawo karne, sankcje karne

Keywords: depravity, delict, criminal law, penal sanctions

„Kościół posiada wrodzone i własne prawo wymierzania sankcji karnych wiernym popełniającym przestępstwo”¹ – czytamy w Kodeksie prawa kanonicznego. Istnieje zatem w społeczności kościelnej system prawa karnego, który stoi na straży jej najważniejszych dóbr. Zdarza się bowiem, że niektóre zachowania wiernych godzą w te dobra do tego stopnia, że nazywamy je przestępstwami. Popełnione przestępstwo domaga się ukarania, które ma na celu naprawić zgorszenie, wyrównać naruszoną sprawiedliwość i doprowadzić winnego do poprawy². Spośród tych trzech celów kary kościelnej uwypuklone zostanie przede wszystkim naprawienie zgorszenia.

Za Katechizmem Kościoła katolickiego należy powtórzyć, że

zgorszenie jest postawą lub zachowaniem, które prowadzi drugiego człowieka do popełnienia zła. Ten, kto dopuszcza się zgorszenia, staje się kusicielem swego bliźniego. Narusza cnotę i prawość; może doprowadzić swego brata do śmierci duchowej. Zgorszenie jest poważnym wykroczeniem, jeśli uczynkiem lub zaniedbaniem dobrowolnie doprowadza drugiego człowieka do poważnego wykroczenia³. Zgorszenie nabiera szczególnego ciężaru ze względu na autorytet

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 [dalej: KPK], kan. 311.

² Por. tamże, kan. 1341.

³ *Katechizm Kościoła katolickiego*, 11 października 1992, Poznań 1994 [dalej: KKK], nr 2284.

tych, którzy je powodują, lub słabość tych, którzy go doznają. (...) Zgorszenie jest szczególnie ciężkie, gdy szerzą je ci, którzy, z natury bądź z racji pełnionych funkcji, obowiązani są uczyć i wychowywać innych⁴.

Prawodawca kodeksowy przy niektórych przestępstwach podkreśla ciężkość danego czynu zabronionego, gdy wywołał on zgorszenie. To obliguje przełożonego kościelnego do określonego działania, surowszego niż w sytuacji, kiedy popełnione przestępstwo nie wywołało zgorszenia wiernych. Celem zatem niniejszego opracowania będzie wskazanie tych przestępstw, które wywołały zgorszenie, oraz ukazanie sposobu działania przełożonego w takiej sytuacji.

1. Zniesienie stowarzyszenia, którego działalność powoduje zgorszenie wiernych

Kościół bardzo wyraźnie potwierdza istnienie stowarzyszeń, w których wierni, czy to duchowni, czy świeccy, albo duchowni i świeccy razem, dążą wspólnym wysiłkiem do wspierania życia doskonalszego, rozwoju kultu publicznego lub rozwoju nauki chrześcijańskiej, albo do podejmowania dzieł apostołatu, wykonywania dzieł pobożności lub miłości oraz do ożywiania duchem chrześcijańskim porządku doczesnego⁵. Prawodawca kościelny nie tylko mówi o ich istnieniu, ale mocno zachęca wiernych, by należeli przede wszystkim do tych stowarzyszeń, które zostały erygowane przez kompetentną władzę kościelną albo spotkały się z jej pochwałą lub zaleceniem⁶.

Zakładane stowarzyszenia mogą mieć różny charakter, prywatny bądź publiczny. Gdy powołują je sami wierni świeccy na podstawie zawartej prywatnej umowy, wówczas jest to stowarzyszenie prywatne. Pozostaje takie nawet wtedy, gdy władza kościelna udziela mu pochwały lub zaleca go wiernym. Kościół jednak uzna tylko te instytucje, których statuty zostały przez niego zatwierdzone, inaczej nie będą one mogły istnieć i tym samym działać w Kościele⁷. Chociaż wierni zarządzają i kierują stowarzyszeniami prywatnymi, ciesząc się autonomią, to jednak podlegają nadzorowi i kierownictwu władzy kościelnej⁸. Stowarzyszeniami publicznymi natomiast nazywamy te, które są erygowane

⁴ Tamże, nr 2285.

⁵ Por. KPK, kan. 298 § 1. Więcej na temat stowarzyszeń: L. Martínez Sistach, *Stowarzyszenia wiernych*, Warszawa 2012; T. Rakoczy, *Publiczne stowarzyszenia wiernych w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, Gniezno 2010.

⁶ Por. KPK, kan. 298 § 2.

⁷ Tamże, kan. 298 §§ 1–3.

⁸ Tamże, kan. 321, 323 § 1.

przez kompetentną władzę kościelną⁹. Mogą one mieć różny charakter, w zależności od zasięgu działania: diecezjalny, krajowy, międzynarodowy lub powszechny. Jest to również kryterium wyznaczania władzy zatwierdzającej takie stowarzyszenia¹⁰.

W perspektywie interesującego nas problemu należy zwrócić uwagę przede wszystkim na stowarzyszenia prywatne. Choć nie są one powoływane do życia przez władzę kościelną, to jednak ma ona w nich swój udział poprzez zatwierdzenie ich statutów. Te z kolei wyznaczają między innymi kierunek działania danego prywatnego stowarzyszenia¹¹. Nigdy nie może być ono sprzeczne z misją Kościoła, z jego doktryną. Gdyby tak się stało, kościelna władza ma prawo interweniować. W Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 roku czytamy bowiem: „Prywatne stowarzyszenie wiernych wygasa zgodnie z postanowieniem statutów; może być także zniesione przez kompetentną władzę, jeśli jego działalność obraca się na poważną szkodę doktryny lub dyscypliny kościelnej, albo powoduje zgorszenie wiernych”¹². Norma ta podaje powody zniesienia stowarzyszenia prywatnego przez wspomnianą władzę. Jednym z nich jest zgorszenie wiernych. Co mogłoby je wywołać, by doszło do zniesienia prywatnego stowarzyszenia? Komentatorzy nie wyjaśniają tego¹³. Wydaje się więc, że każde działanie przeciwne celowi stowarzyszenia. Niekoniecznie jednak musi to być zgorszenie wywołane takim działaniem, które przynosi szkodę dla doktryny lub dyscypliny kościelnej, gdyż prawodawca, podając przyczyny ewentualnego zniesienia, przedziela je spójnikiem „albo”: to znaczy, że zgorszenie to osobna, poza dwiema pierwszymi, przyczyna zniesienia stowarzyszenia. Generalnie można więc powiedzieć, że jest to każde zachowanie wywołujące zamieszanie wśród wiernych. Ponieważ kościelna władza zatwierdziła statuty

⁹ Tamże, kan. 301 § 3.

¹⁰ Tamże, kan. 301 § 3, 312 § 1.

¹¹ Tamże, kan. 304 § 1: „Wszystkie stowarzyszenia wiernych, zarówno publiczne, jak i prywatne, niezależnie od tego, jaki noszą tytuł lub nazwę, powinny mieć własne statuty, które określają cel stowarzyszenia, czyli przedmiot społeczny, siedzibę, zarząd i warunki wymagane do uczestnictwa w nich i którymi też określone są sposoby działania, uwzględniające jednak potrzeby lub korzyści czasu i miejsca”. § 2: „Powinny one obracać sobie tytuł, czyli nazwę, dostosowaną do zwyczajów czasu i miejsca, a szczególnie związaną z celem, do którego zmierzają”.

¹² Tamże, kan. 326 § 1.

¹³ Zob. np. W. Góralski, *Lud Boży. Kościelne prawo osobowe*, Częstochowa 1996, s. 99; J. Krukowski, *Komentarz do kan. 326*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, ks. II: *Lud Boży*, cz. I: *Wierni chrześcijanie*, cz. II: *Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. J. Krukowski, Poznań 2005, s. 153; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II: *Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, Olsztyn 1986, s. 110; L. Martínez Sistach, *Stowarzyszenia wiernych*, dz. cyt., s. 156.

stowarzyszenia, stąd negatywne działanie jego członków może być przypisane także Kościołowi. Żeby tego uniknąć, prawodawca daje władzy kościelnej możliwość zniesienia stowarzyszenia. Należy jeszcze podkreślić, że zanim do tego dojdzie, warto wcześniej – zdaniem Luísa Martíneza Sistacha – wysłuchać przewodniczącego stowarzyszenia i innych osób, które pełnią w nim funkcje kierownicze, choć przepis cytowanego kanonu tego nie przewiduje¹⁴.

2. Zgorszenie jako powód usunięcia z instytutu zakonnego

Życie konsekrowane przez profesję rad ewangelicznych jest trwałą formą życia, w której wierni pod działaniem Ducha Świętego, naśladowując dokładniej Chrystusa, oddają się całkowicie umiłowanemu nade wszystko Bogu, ażeby – poświęceni z nowego i szczególnego tytułu dla chwały Boga, budowania Kościoła i zbawienia świata – osiągnąć doskonałą miłość w służbie Królestwa Bożego i, stawszy się w Kościele wyraźnym znakiem, zapowiadać niebieską chwałę¹⁵.

Tak określa życie szczególnie Bogu oddane Kodeks prawa kanonicznego z 1983 roku. Należy ono do życia i świętości Kościoła, przez co winno być przez wszystkich chrześcijan szanowane i popierane¹⁶. Wielokrotnie podkreślał to w swoich wystąpieniach Jan Paweł II. W orędziu do osób konsekrowanych mówił między innymi:

Nie możecie nigdy zapominać, że jesteście wezwani do dawania osobistego i wspólnotowego świadectwa świętości, która jest istotnym powołaniem życia konsekrowanego i źródłem apostolskiego dynamizmu Kościoła. Ludzie świeccy oczekują od was, abyście byli przede wszystkim świadkami świętości i przewodnikami wskazującymi drogę do jej osiągnięcia w życiu codziennym¹⁷.

Także papież Benedykt XVI, widząc wielki walor życia konsekrowanego w społeczności kościelnej, nazywa je „żywotnym sektorem Kościoła”¹⁸, dostrzegając jednocześnie także jego mankamenty. W sposób ogólny stwierdza,

¹⁴ Por. L. Martínez Sistach, *Stowarzyszenia wiernych*, dz. cyt., s. 156–157.

¹⁵ KPK, kan. 573 § 1.

¹⁶ Tamże, kan. 574 § 1.

¹⁷ Jan Paweł II, *Orędzie do osób konsekrowanych*. Przekazane przedstawicielom zakonów męskich i żeńskich obecnym na Jasnej Górze w czasie pielgrzymki do Ojczyzny, Częstochowa, 4 czerwca 1997, nr 4, w: Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*, Kraków 1999, s. 945–946.

¹⁸ Benedykt XVI, *Głosicie i świadczcie, że Bóg jest miłością*. Przemówienie do osób konsekrowanych, Rzym, 2 lutego 2007, „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 4 (2007), s. 48.

że niektóre wybory nie ukazały światu autentycznego oblicza Chrystusa¹⁹. Z kolei Ojciec święty Franciszek kieruje jakby apel do tych osób: „Aby życie konsekrowane było zawsze światłem na drodze Kościoła”²⁰.

Mając na względzie to wszystko, a także stwierdzenie ojców soborowych w dekrecie *Perfectae caritatis*, że im bardziej gorliwe jest życie osób Bogu poświęconych przez praktykowanie rad ewangelicznych, tym „bujniejsze staje się życie Kościoła, a jego praca apostołska tym dorodniejsza wydaje owoce”²¹, można powiedzieć, że im słabsze, a nawet gorszące życie konsekrowane, tym słabsza wiara innych chrześcijan. Piotr Stasiński twierdzi, że

zgorszenie spowodowane przez osobę konsekrowaną jest zwykle efektem wyjątkowej postaci zakłamania i przewrotności. Zakonnik, ze specjalnego tytułu zobowiązany do dawania świadectwa życia chrześcijańskiego, postępując w sposób gorszący, musi ponieść konsekwencje szkodliwych skutków swego działania w społeczności zakonnej i wśród wiernych²².

Te jego negatywne zachowania mogą także być powodem wydalenia z instytutu zakonnego. W niektórych przypadkach prawodawca nawet zobowiązuje przełożonych do takiego działania, jeśli członek instytutu był sprawcą konkretnych czynów²³.

Prawodawca pozwala jednak na odstąpienie od obowiązkowego wydalenia z instytutu członka, który w inny sposób wykroczył przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, jeśli było to połączone z użyciem przymusu lub gróźb, albo publicznie lub z osobą małoletnią poniżej lat szesnastu, w sytuacji gdy w jego ocenie „wydalenie nie jest bezwzględnie konieczne, ponieważ i w inny sposób można zaradzić poprawie życia członka oraz wyrównaniu naruszonej sprawiedliwości i naprawieniu zgorszenia”²⁴. Jak łatwo zauważyć, kanon ten

¹⁹ Por. tenże, *Bądźcie wiarygodnym i jasnym znakiem Ewangelii*. Do przełożonych generalnych instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego, Rzym, 22 maja 2006, „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 9–10 (2006), s. 50–51.

²⁰ Franciszek, *Droga adoracji i służby*. Spotkanie z przełożonymi żeńskich zgromadzeń zakonnych, Watykan, 8 maja 2013, „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 7 (2013), s. 7.

²¹ Sobór Watykański II, Dekret o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, nr 1; por. KPK, kan. 673.

²² P. Stasiński, *Przyczyny wydalenia z instytutu zakonnego*, „Prawo Kanoniczne” 40 (1997), nr 1–2, s. 168.

²³ KPK, kan. 695 § 1: „Członek powinien być wydalony z powodu przestępstw, o których w kan. 1397, 1398 i 1395, chyba że w wypadku przestępstw, o których w kan. 1395, § 2, przełożony uważa, iż wydalenie nie jest bezwzględnie konieczne, ponieważ i w inny sposób można zaradzić poprawie życia członka oraz wyrównaniu naruszonej sprawiedliwości i naprawieniu zgorszenia”.

²⁴ Tamże.

przywołuje cel, jaki przyświeca przełożonemu, który karze winnego przestępczych zachowań. Widać w tym jego wielką łaskę, gdyż wydalenie z instytutu to najostrejsza kara dla osoby konsekrowanej. Zachowanie członka było zaprzeczeniem życia konsekrowanego, dlatego też wierni mogli zostać zgorszeni. Oceniając skalę zgorszenia, przełożony zdecyduje, czy rzeczywiście wystarczające będzie w danym przypadku zastosowanie innych środków poprawczych, by taka osoba nie musiała być wydalona z instytutu.

Rozważając ten temat, należy także przywołać sytuację, w której przełożony może, ale nie musi wydaląc członka z instytutu zakonnego. Prawodawca podaje przykłady zachowań mogących być przyczyną takiej decyzji²⁵. Wśród nich należy przede wszystkim wymienić „wielkie zgorszenie powstałe wskutek zawinionego zachowania się członka”. Wyrażenie to zawiera element, który winien być brany pod uwagę w kontekście ewentualnego wydalenia, mianowicie „wielkie zgorszenie”. Czyn lub czyny członka instytutu są tak poważne, że wywołały zgorszenie wśród wiernych. O tym, że jest ono wielkie, będzie świadczył fakt, że społeczność nie tylko zdziwiła się zachowaniem osoby konsekrowanej, ale też doprowadziło ono innych do zła²⁶. Można także pytać, o jakie konkretnie zachowanie może tutaj chodzić, lub inaczej: jakie nieprawidłowe sytuacje w zachowaniu członka instytutu prawodawca miał na myśli. Z pewnością inne niż te wymienione przyczyny fakultatywnego wydalenia z instytutu. Polscy kanoniści podejmujący te zagadnienia nie poruszają tej kwestii²⁷. Jedynie Ambroży Skorupa twierdzi, że „takie zachowanie może dotyczyć sfery ekonomicznej

²⁵ KPK, kan. 696 § 1: „Członek może być wydalony także z innych przyczyn, jeśli są poważne, zewnętrzne, poczytalne i prawnie potwierdzone, jakimi są: habitualne zaniedbywanie obowiązków życia konsekrowanego; powtarzające się naruszanie świętych więzów; uporczywe nieposłuszeństwo prawnym nakazom przełożonych w poważnej materii; wielkie zgorszenie powstałe wskutek zawinionego zachowania się członka; uporczywe podtrzymywanie lub rozpowszechnianie poglądów potępionych przez Nauczycielski Urząd Kościoła; publiczne przyjęcie ideologii przepojonych materializmem lub ateizmem; bezprawna nieobecność, o której mowa w kan. 665, § 2, trwająca pół roku; inne podobne poważne przyczyny, określone ewentualnie własnym prawem instytutu”.

²⁶ Por. D. Borek, *Wydalenie z instytutu zakonnego w świetle aktualnie obowiązującego kanonicznego prawa karnego*, Tarnów 2016, s. 97.

²⁷ Zob. np. tamże; A. Chrapkowski, J. Krzywda, *Komentarz do kan. 696*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/2, ks. II: *Lud Boży*, cz. III: *Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*, red. J. Krukowski, Poznań 2006, s. 133–134; W. Kiwior, *Procedura obowiązująca przy eksklaustracji, sekularyzacji i wydalaniu z instytutu życia zakonnego*, w: *Formacja zakonna*, red. J.W. Gogoła, t. 2, Kraków 1996, s. 115–166; B.W. Zubert, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego 2/III*, ks. II: *Lud Boży*, cz. III: *Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*, Lublin 1990.

czy obyczajowej”²⁸. Natomiast Piotr Stasiński, odnosząc się do wymienionych w kanonie 696 § 1 przyczyn dających przełożonemu możliwość ewentualnego wydalenia członka z instytutu, zauważa, że ten „kompleks przyczyn (...) obejmuje w zasadzie, pod różnymi aspektami, całość egzystencji zakonnika”²⁹. Takie jednak stwierdzenie nie pomaga bliżej i precyzyjniej określić zawinonego zachowania członka, które przynosi wielkie zgorzsenie.

Ponieważ ocena tego zachowania, a także wielkości zgorzsenia może nie być łatwa, prawodawca wymaga od przełożonego, przed wszczęciem postępowania, wysłuchania głosu swojej rady³⁰. Decyzje będzie podejmował sam, ale do jej ważności musi wysłuchać jej opinii. Nie jest więc związany jej zdaniem i może działać według własnego uznania³¹.

3. Wydalenie z domu zakonnego z powodu zgorzsenia

Oprócz przewidzianych w Kodeksie prawa kanonicznego sytuacji powodujących wydalenie z instytutu zakonnego³² prawodawca zakłada także możliwość wydalenia członka z domu zakonnego.

W przypadku poważnego zgorzsenia zewnętrznego lub bardzo poważnej szkody grożącej instytutowi członek może być natychmiast wydalony z domu zakonnego przez przełożonego wyższego albo – gdy przynagła niebezpieczeństwo – przez miejscowego przełożonego za zgodą jego rady. Wyższy przełożony, jeśli zachodzi potrzeba, winien wszcząć proces o wydalenie, zgodnie z przepisami prawa, albo przedstawić sprawę Stolicy Apostolskiej³³.

Już tutaj warto podkreślić, że nie jest to nowe uregulowanie, gdyż Kodeks prawa kanonicznego z 1917 roku także zawierał taką normę, która wraz z innym kanonem stanowi jedyne źródło aktualnego uregulowania³⁴. Wracając do cytowanego kanonu, łatwo zauważyć, że jest to zupełnie inna instytucja prawna niż wydalenie z instytutu zakonnego, o którym była mowa wyżej,

²⁸ A. Skorupa, *Przyczyny i procedura wydalenia duchownych z instytutu zakonnego*, „Prawo Kanoniczne” 54 (2011), nr 3–4, s. 161.

²⁹ P. Stasiński, *Przyczyny wydalenia...*, dz. cyt., s. 164.

³⁰ Por. KPK, kan. 697.

³¹ W. Kiwior, *Procedura obowiązująca przy eksklaustracji...*, dz. cyt., s. 159. Więcej na ten temat: J. Kałowski, *Udział przełożonego instytutu życia konsekrowanego w radach*, „Prawo Kanoniczne” 29 (1986), nr 3–4, s. 75–99; M. Saj, *Udział rady w aktach podejmowanych przez przełożonego zakonnego*, „Studia Redemptorystowskie” 10 (2012), s. 486–496.

³² Zob. KPK, kan. 694–704.

³³ KPK, kan. 703.

³⁴ Zob. *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1943 [dalej: CIC], can. 653, 668.

choć może nim się zakończyć. Nie jest to także typowe przeniesienie do innego domu zakonnego danego instytutu³⁵, różni się także od zakazu czy nakazu przebywania w określonym miejscu³⁶. W tym przypadku następuje wydalenie z domu zakonnego osoby, która nadal pozostaje członkiem instytutu. Chociaż ten zakonnik jest wydalony z tego domu zakonnego, to nadal jest przypisany do tej wspólnoty jako jej członek. Dariusz Borek, powołując się na Elio Gambariego i Velasio De Paolisa, jest zdania, że sytuacja ta może dotyczyć również zakazu powrotu do tego domu³⁷.

Chociaż prawodawca kodeksowy używa pojęcia „wydalenie”, czyli takiego samego jak przy typowej instytucji wydalenia (w wersji łacińskiej użyte jest wszędzie to samo wyrażenie *dimissionis*³⁸), to można powiedzieć, że w tym przypadku nie jest ono precyzyjne. Rozważając tę kwestię, Dariusz Borek posługuje się sformułowaniem „usunięcie”³⁹, co wydaje się bardziej odpowiadać tej prawnej instytucji, natomiast Wenanty Zubert używa tylko pojęcia „wydalenie”⁴⁰.

Omawiając dalej zagadnienie wydalenia z domu zakonnego, należy wspomnieć o przyczynie takiej specyficznej decyzji przełożonego. Może więc ono nastąpić – jak czytamy w cytowanym kanonie – tylko w przypadku poważnego zagrożenia zewnętrznego lub bardzo poważnej szkody grożącej instytutowi. Jak widać z tego przepisu, sformułowania, których używa prawodawca, są bardzo ogólne, a zatem trudne w interpretacji. Wiesław Kiwior, powołując się na licznych kanonistów, twierdzi, że „poważne zagrożenie zewnętrzne oznacza czyn albo postępowanie powodujące poważne zgorwienie poza wspólnotą za-

³⁵ KPK, kan. 665 § 1: „Zakonnicy powinni mieszkać we własnym domu zakonnym, zachowując życie wspólne, i nie opuszczać go bez zezwolenia swego przełożonego. Gdy natomiast chodzi o dłuższą nieobecność w domu, to przełożony wyższy, działając za zgodą swojej rady, może dla słusznej przyczyny zezwolić zakonnikowi na przebywanie poza domem instytutu, jednak nie dłużej niż rok, chyba że chodzi o ratowanie zdrowia, odbycie studiów lub wykonywanie apostołatu w imieniu instytutu”.

³⁶ Tamże, kan. 679: „Biskup diecezjalny, gdy przynagła bardzo poważna przyczyna, może zabronić członkowi instytutu zakonnego przebywania na terenie diecezji, jeżeli powiadomiony o tym wyższy przełożony zaniedbał zarządzić sprawie. Sprawę należy natychmiast przedstawić Stolicy Apostolskiej”. Kan. 1337 § 1: „Zakaz przebywania na określonym miejscu lub terytorium może dotyczyć zarówno duchownych, jak i zakonników; natomiast nakaz przebywania – duchownych diecezjalnych oraz zakonników w ramach ich konstytucji”. § 2: „Do wydania nakazu przebywania na określonym miejscu lub terytorium wymagana jest zgoda ordynariusza tego miejsca, chyba że chodzi o dom przeznaczony również dla duchownych spoza diecezji, odbywających pokutę lub podejmujących poprawę”.

³⁷ Por. D. Borek, *Wydalenie z instytutu zakonnego...*, dz. cyt., s. 135.

³⁸ Zob. KPK, kan. 694 § 1, 695 §§ 1–2, 696 §§ 1–2, 697, 699 §§ 1–2, 700, 701, 703.

³⁹ Tak właśnie zatytułował szósty rozdział swej monografii: *Usunięcie z domu zakonnego w przypadku nagłym*, zob. D. Borek, *Wydalenie z instytutu zakonnego...*, dz. cyt., s. 135.

⁴⁰ Zob. B.W. Zubert, *Komentarz do Kodeksu...*, dz. cyt., s. 228–229.

konną ze względu na obecność w niej zakonnika dającego powód do skandalu. W tym wypadku wspólnota zakonna byłaby uważana za współwinną skandalu albo współodpowiedzialną za zły przykład⁴¹. Choć w praktyce dany czyn zawsze będzie przypisywany konkretnemu człowiekowi, tutaj osobie zakonnej, to niejako pośrednio jego skutki moralne spadną na całą wspólnotę, właśnie ze względu na to, że do niej należy. Wydalając natychmiast zakonnika z domu zakonnego, instytut pokaże, że odcina się od członka powodującego zgorzenie swoim postępowaniem. Nie sposób taksatywnie wyliczyć zachowania przynoszące szkodę instytutowi. Ważne jest jednak to, aby ta szkoda była realna, a nie tylko prawdopodobna, dalej poważna i nieuchronna albo dla danego domu, albo dla całego instytutu⁴².

4. Zgorzenie spowodowane zbezczeszczeniem miejsca świętego

Zgodnie z Kodeksem prawa kanonicznego z 1983 roku, „miejscami świętymi są te, które przez poświęcenie lub błogosławieństwo, dokonane według przepisów ksiąg liturgicznych, przeznaczają się do kultu Bożego lub na grzebanie wiernych⁴³. Prawodawca kodeksowy omawia i normuje zasady dotyczące miejsc świętych w tytule *Miejsca święte* znajdującym się w trzeciej części czwartej księgi Kodeksu. Tytuł ten składa się z ogólnego wstępu na temat wszystkich miejsc świętych⁴⁴ oraz z pięciu rozdziałów omawiających miejsca święte, którymi są odpowiednio kościoły⁴⁵, kaplice⁴⁶, sanktuaria⁴⁷, ołtarze⁴⁸, cmentarze⁴⁹. Już ogólne spojrzenie na ten tytuł pokazuje, iż prawodawca ściśle

⁴¹ W. Kiwior, *Procedura obowiązująca przy ekskluacji, sekularyzacji i wydalaniu z instytutu życia konsekrowanego*, „Prawo Kanoniczne” 38 (1995), nr 3–4, s. 158. Zob. także: D. Borek, *Wydalanie z instytutu zakonnego...*, dz. cyt., s. 137.

⁴² Por. W. Kiwior, *Procedura obowiązująca...*, dz. cyt., s. 159; E. Gambari, *Życie zakonne po Soborze Watykańskim II*, tłum. J.E. Bielecki, Kraków 1998, s. 712.

⁴³ KPK, kan. 1205. Definicja ta jest niemalże taka sama jak w Kodeksie prawa kanonicznego z 1917 roku: „Loca sacra ea sunt quae divino cultui fideliumve sepulturae deputantur consecratione vel benedictione quam probati liturgici libri ad hoc praescribunt”; CIC, can. 1154. Różnica dotyczy jedynie nazewnictwa aktów liturgicznych, poprzez które miejsce święte jest ostatecznie konstituowane. W nowym Kodeksie, w polskim tłumaczeniu, używa się terminu „poświęcenie” w miejsce stosowanego w poprzednim Kodeksie pojęcia „konsekracja”. Więcej na ten temat: M. Saj, *Poświęcenie i błogosławienie miejsc świętych*, „Prawo Kanoniczne” 56 (2012), nr 2, s. 89–104.

⁴⁴ Zob. KPK, kan. 1205–1213.

⁴⁵ Tamże, kan. 1214–1222.

⁴⁶ Tamże, kan. 1223–1229.

⁴⁷ Tamże, kan. 1230–1234.

⁴⁸ Tamże, kan. 1235–1239.

⁴⁹ Tamże, kan. 1240–1243.

określa obiekty i przestrzenie, które mogą uzyskać status miejsca świętego⁵⁰. Są to dwa rodzaje miejsc: przeznaczone do sprawowania w nich kultu (kościół, kaplice, sanktuaria i ołtarze) oraz miejsca na grzebanie zmarłych.

Mając na uwadze wymienione miejsca, należy zapytać, kiedy stają się one święte i co to oznacza w praktyce. Definicja kodeksowa nic nie mówi o kryteriach świętości miejsca. Jej treść wskazuje jednak, że do zaistnienia miejsca świętego potrzebne są trzy elementy prawne: konkretne fizyczne miejsce, akt władzy jurysdykcji kościelnej i czynności liturgiczne dokonane w oparciu o przepisy ksiąg liturgicznych przez odpowiedniego szafarza⁵¹. Jak już zostało wspomniane, konkretnym fizycznym miejscem może być budynek albo plac. To pierwszy element. Drugi, czyli akt kompetentnej władzy kościelnej, to akt przeznaczenia lub przekazania⁵² konkretnego fizycznego miejsca na sprawowanie w nim kultu. Polega on na udzieleniu na piśmie zezwolenia przez pastora diecezji. Jest to konieczny warunek, aby móc kontynuować starania o uczynienie owego miejsca świętym w znaczeniu prawa kanonicznego⁵³. Trzecim elementem jest akt liturgiczny, będący zwieńczeniem wszystkich starań, pieczęcią sankcjonującą, że dane miejsce jest święte. Może nim być obrzęd poświęcenia lub pobłogosławienia, w zależności od tego, o jakie miejsce święte chodzi. Przed ceremonią poświęcenia bądź błogosławienia miejsce ma jeszcze charakter świecki, zaś po dokonaniu obrzędów mocą władzy święceń szafarza staje się już święte ze wszystkimi tego skutkami. Zmienia się w przestrzeń kultu i przechodzi pod opiekę, nadzór i ochronę Kościoła. Odtąd więc jest to miejsce, w którym obowiązują normy postępowania właściwe dla miejsca świętego, co może się wiązać na przykład z ograniczeniem praw publicznych i prywatnych niektórych osób⁵⁴.

Tylko wówczas, gdy zaistnieją łącznie te trzy elementy, dane miejsce może być uznane za święte w znaczeniu prawa kanonicznego. Samo sprawowanie kultu na przykład w budynku nie czyni go kanonicznie świętym⁵⁵.

Po wyjaśnieniu, czym jest miejsce święte, ze wszystkimi tego konsekwencjami, należy wytłumaczyć, zgodnie z interesującym nas aspektem, na czym

⁵⁰ E. Sztáfrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 4, Warszawa 1986, s. 223.

⁵¹ Por. J. Krukowski, *Miejsca i czasy święte*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III/2, ks. IV: *Uświęcające zadanie Kościoła*, red. J. Krukowski, Poznań 2011, s. 429.

⁵² W języku łacińskim użyte słowo *deputantur* pochodzi od czasownika *deputo* – „przeznaczyć do czegoś”, ale także „przekazać, powierzyć”; por. *Deputo*, w: J. Sondel, *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków 2006, s. 272.

⁵³ Por. J. Krukowski, *Miejsca i czasy święte*, dz. cyt., s. 429.

⁵⁴ Tamże, s. 431.

⁵⁵ Por. J.T. Martin de Agar, *Komentarz do kan. 1205*, w: *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 898.

polega jego zbezczeszczenie, bo i takie sytuacje normuje prawodawca w Kodeksie prawa kanonicznego.

Miejsca święte zostają zbezczeszczone przez dokonanie w nich czynności ciężko niesprawiedliwych, połączonych ze zgorszeniem wiernych, co – zdaniem ordynariusza miejsca – jest tak poważne i przeciwne świętości miejsca, iż nie godzi się w nich sprawować kultu, dopóki zniewaga nie zostanie naprawiona przez obrzęd pokutny, zgodnie z przepisami ksiąg liturgicznych⁵⁶.

Łacińskie wyrażenie *violatio*⁵⁷ zostało oddane przez polskie „zbezczeszczenie” i w znaczeniu ogólnym wyraża znieważenie, zniesławienie, zgwałcenie, naruszenie, pogwałcenie, natomiast w połączeniu ze słowem *ecclesiae* oznacza znieważenie świątyni. Popularnie w języku polskim takie zachowanie często określane jest jako „profanacja” (łac. *profanatio*)⁵⁸, które w zasadzie oznacza to samo co zbezczeszczenie.

Przez jakie czynności można zbezcześcić miejsce święte? Prawodawca odpowiada: „przez dokonanie w nich czynności ciężko niesprawiedliwych, połączonych ze zgorszeniem wiernych”⁵⁹. To bardzo ogólne stwierdzenie. Poprzednie prawo kodeksowe traktowało ten temat bardzo szczegółowo, poświęcając mu aż siedem kanonów⁶⁰ w tytule *De ecclesiis* przy okazji omawiania miejsca świętego, jakim jest kościół. Wylizcało ono czyny powodujące zbezczeszczenie, takie jak zabójstwo, przelew krwi, wykorzystanie kościoła do celów bezbożnych czy pochowanie niewierzącego albo ekskomunikowanego skazanego odpowiednim wyrokiem⁶¹. Obecnie obowiązujące prawo kanoniczne zrezygnowało z podania listy przestępstw, ich rodzaje możemy jednak znaleźć w *Ceremoniale liturgicznej posługi biskupów*, w którym czytamy, iż do bezczeszczących „przestępstw i wykroczeń należą czyny, które powodują poważną zniewagę świętych misteriiów, a zwłaszcza postaci eucharystycznych. Są one wyrazem lekceważenia i pogardy dla Kościoła albo stanowią pogwałcenie godności człowieka i społeczeństwa”⁶². Sprawca zbezczeszczenia winien jest

⁵⁶ KPK, kan. 1211.

⁵⁷ Por. *Violatio*, w: J. Sondel, *Słownik łacińsko-polski...*, dz. cyt., s. 995.

⁵⁸ *Profanatio* oznacza znieważenie, zbezczeszczenie, nadanie charakteru świeckiego pewnej *res sacra*. Por. *Profanatio*, w: tamże, s. 792; T. Zadykiewicz, *Profanacja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. XVI, Lublin 2012, kol. 441. Więcej na ten temat: E. Nafalska, *Przestępstwo profanacji rzeczy świętej w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, „Kościół i Prawo” 2016, nr 5, s. 265–291.

⁵⁹ KPK, kan. 1211.

⁶⁰ Zob. CIC, can. 1172–1177.

⁶¹ Por. tamże, can. 1172 § 1.

⁶² *Ceremoniał liturgicznej posługi biskupów*, wyd. wzorcowe, Katowice 2013, nr 1086.

przestępstwa profanacji i powinien zostać ukarany sprawiedliwą karą⁶³. Jest to sankcja karna *ferendae sententiae*, nieokreślona, ale obowiązkowa, wymierzana na podstawie roztropnej decyzji sędziego⁶⁴.

Aby uniknąć wątpliwości, czy dane zdarzenie było zbezczeszczeniem, prawodawca oddaje osąd w ręce ordynariusza miejsca⁶⁵. To on decyduje o potraktowaniu dokonanego czynu jako występku, który pociąga za sobą konsekwencje zawieszenia skutków obrzędów poświęcenia lub błogosławieństwa, oraz uznaje to miejsce za zbezczeszczone. Oznacza to, że istnieje obowiązek zgłaszania wypadków i zdarzeń podejrzanych w tej materii do pasterza diecezji, aby ten mógł wydać stosowne rozporządzenia⁶⁶. Z pewnością dużą pomocą w podjęciu takiej decyzji będzie reakcja wspólnoty wierzących, która może być zgorzszona owym nieprawidłowym zachowaniem. Trudno jest opisać formę takiego zgorzszczenia, ale z pewnością wywołałoby ono wielkie oburzenie wiernych i naruszyłyby ich uczucia religijne. Ponowne przywrócenie możliwości sprawowania kultu w takim miejscu dokonuje się poprzez odprawienie obrzędu pokutnego zwanego obrzędem rekoncylacji⁶⁷, zgodnie z zasadami ksiąg liturgicznych. Powinien się on odbyć najszybciej jak to możliwe, aby przywrócić miejscu świętemu należny mu status⁶⁸.

5. Wpływ zgorzszczenia na wymiar kary przy apostazji, herezji i schizmie

Przyjęcie chrztu św. włącza do wspólnoty Kościoła, czyni ochrzczonego członkiem Mistycznego Ciała Chrystusa⁶⁹. Chrzest powoduje także, że czło-

⁶³ Por. KPK, kan. 1376.

⁶⁴ Por. J. Arias, *Komentarz do kan. 1314*, w: *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, dz. cyt., s. 988; tenże, *Komentarz do kan. 1314*, w: tamże, s. 1031.

⁶⁵ Por. KPK, kan. 1211.

⁶⁶ Por. J. Bakalarz, *Miejsca i czasy święte*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 3, ks. III: *Nauczycielskie zadanie Kościoła*, ks. IV: *Uświęcające zadanie Kościoła*, Lublin 1986, s. 383; E. Przekop, *Przewodnik duszpasterski według Kodeksu Jana Pawła II*, Olsztyn 1990, s. 202–203.

⁶⁷ Por. E. Wilemska, *Rekoncylacja*, w: *Encyklopedia katolicka*, dz. cyt., kol. 1377. Słowo pochodzi od łacińskiego *reconcilio*, które oznacza przywrócenie do dawnego stanu; por. *Reconcilio*, w: J. Sondel, *Słownik łacińsko-polski...*, dz. cyt., s. 823.

⁶⁸ Por. *Ceremoniał...*, dz. cyt., nr 1087; J. Krukowski, *Miejsca i czasy święte*, dz. cyt., s. 433; J. Adamczyk, *Ołtarze. Próba wykładni obowiązujących przepisów kościelnych*, „Liturgia Sacra” 16 (2010), nr 2, s. 296.

⁶⁹ KPK, kan. 204 § 1: „Wiernymi są ci, którzy przez chrzest wszczępieni w Chrystusa, zostali ukonstytuowani Ludem Bożym i stawszy się z tej racji na swój sposób uczestnikami kapłańskiego, prorockiego i królewskiego posłannictwa Chrystusa, zgodnie z własną każdego pozycją, są powołani do wypełniania misji, jaką Bóg powierzył pełnić Kościołowi w świe-

wiek staje się osobą w Kościele w znaczeniu prawnym, to znaczy jest podmiotem praw i obowiązków w społeczności kościelnej⁷⁰. Zgodnie z Kodeksem prawa kanonicznego z 1983 roku, „w pełnej wspólnotcie Kościoła katolickiego pozostają tutaj na ziemi ci ochrzczeni, którzy w jego widzialnym organizmie łączą się z Chrystusem więzami wyznawania wiary, sakramentów i zwierzchnictwa kościelnego”⁷¹. Może się jednak zdarzyć, że ta więź z Kościołem, wskutek popełnionego przestępstwa, zostanie naruszona. Będzie to miało miejsce między innymi wtedy, gdy wierzący popełni apostazję, herezję lub schizmę.

Herezją nazywa się uporczywe, po przyjęciu chrztu, zaprzeczanie jakiejś prawdzie, w którą należy wierzyć wiarą boską i katolicką, albo uporczywe wątpiewanie o niej; apostazją – całkowite porzucenie wiary chrześcijańskiej, schizmą – odmowa uznania zwierzchnictwa Biskupa Rzymskiego lub utrzymania wspólnoty z członkami Kościoła, uznającymi to zwierzchnictwo⁷².

Wymienione czyny powodują „rozłamy, które ranią jedność Chrystusowego Kościoła”⁷³, dlatego są także przestępstwami. Mają bardzo często nie tylko charakter zewnętrzny⁷⁴, ale wywołują „bezpośrednie skutki społeczne poprzez wpływ na osoby trzecie”⁷⁵, co zwiększa ich szkodliwość dla wspólnoty wierzących. Z tego właśnie względu prawodawca przewidział za nie surowe sankcje karne. Sprawca takich czynów, tak świecki, jak i duchowny, podlega ekskomunice wiążącej mocą samego prawa⁷⁶, ze wszystkimi tego skutkami⁷⁷.

cie”. Kan. 849: „Chrzest, brama sakramentów, konieczny do zbawienia przez rzeczywiste lub zamierzone przyjęcie, który uwalnia ludzi od grzechów, odradza ich jako dzieci Boże i przez upodobnienie do Chrystusa niezniszczalnym charakterem włącza ich do Kościoła, jest ważnie udzielany jedynie przez obmycie w prawdziwej wodzie z zastosowaniem koniecznej formy słownej”; por. KKK, nr 1213.

⁷⁰ KPK, kan. 96: „Przez chrzest człowiek zostaje wcielony do Kościoła Chrystusowego i staje się w nim osobą, z obowiązkami i prawami, które – zważywszy ich pozycję – są właściwe chrześcijanom, jeśli są we wspólnotcie kościelnej i o ile nie przeszkadza sankcja nałożona zgodnie z przepisem prawa”.

⁷¹ KPK, kan. 205.

⁷² KPK, kan. 751.

⁷³ KKK, nr 817.

⁷⁴ Por. KPK, kan. 1330.

⁷⁵ J. Bernal Pascual, *Komentarz do kan. 1364*, w: *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, dz. cyt., s. 1024.

⁷⁶ Por. KPK, kan. 1364 § 1.

⁷⁷ KPK, kan. 1331 § 1: „Ekskomunikowanemu zabrania się: 1. jakiegokolwiek udziału posługiwania w sprawowaniu Ofiary eucharystycznej lub w jakichkolwiek innych obrzędach kultu; 2. sprawować sakramenty i sakramentalia oraz przyjmować sakramenty; 3. sprawować kościelne urzędy lub posługi albo jakiegokolwiek inne zadania, bądź wykonywać akty rządzenia. § 2: Jeśli ekskomunika została wymierzona lub deklarowana, przestępca: 1. gdyby chciał działać wbrew postanowieniu § 1, n. 1, powinien być usunięty albo czynność

Oprócz wspomnianej cenzury ekskomuniki prawodawca przewidział także kary ekspiacyjne w sytuacji, gdy sprawcą jest duchowny: „Jeśli tego domaga się długotrwały upór lub wielkość zgorszczenia, można dołączyć także inne kary, nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego”⁷⁸. Nie jest to jednak kara obowiązkowa, o czym świadczy wyrażenie „można”. To sędzia będzie decydował, czy zachodzą okoliczności, by w taki sposób ukarać duchownego, oprócz ciągniętej już kary ekskomuniki. By jednak mógł on dodać do niej inne kary, łącznie z wydaleniem ze stanu duchownego, muszą być spełnione dwa warunki. Po pierwsze: długotrwały upór. Środkiem do jego sprawdzenia jest upomnienie. Z pewnością taki duchowny musiałby być upomniany więcej niż jeden raz, by mówić o długotrwałym uporze. Drugi warunek to wielkość zgorszczenia. Decyzja o tym, czy jest ono duże czy nie, także należeć będzie do sędziego. Jerzy Syryjczyk twierdzi, że przy ocenie zgorszczenia w tej sytuacji pomocą będą, oprócz przesłanek podmiotowych, przesłanki przedmiotowe przestępstwa, czyli „wszystkie okoliczności związane z przestępstwem w odniesieniu do wiernych, którzy narażeni są na utratę wiary Kościoła katolickiego lub porzucenie zasad moralności chrześcijańskiej”⁷⁹. Racją nakładania takich sankcji jest przekreślenie podstawowego zadania powierzonego duchownym, które polega przede wszystkim na budowaniu pośród ludu Bożego Chrystusowego Ciała⁸⁰, czyli Kościoła. Wymienione przestępstwa stanowią zaprzeczenie tej misji.

6. Zawarcie lub usiłowanie zawarcia małżeństwa przez duchownych

„Duchowni obowiązani są zachować ze względu na Królestwo niebieskie doskonałą i wieczystą wstrzemięźliwość; i dlatego zobowiązani są do celibatu, który jest szczególnym darem Bożym, dzięki któremu święci szafarze mogą niepodzielnym sercem łatwiej złączyć się z Chrystusem, a także swobodniej oddać się służbie Bogu i ludziom”⁸¹ – czytamy w Kodeksie prawa kanoniczne-

liturgiczna powinna być przerwana, chyba że przeszkadza temu poważna przyczyna; 2. nie ważne podejmuje akty rządzenia, które według § 1, n. 3, są niegodziwe; 3. nie może korzystać z przywilejów wcześniej mu udzielonych; 4. nie może ważne otrzymać w Kościele godności, urzędu lub innego zadania; 5. dochody z tytułu godności, urzędu, jakiegokolwiek zadania i posiadanej ewentualnie w Kościele pensji nie stanowią jego własności”.

⁷⁸ KPK, kan. 1364 § 2.

⁷⁹ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*, Warszawa 2003, s. 32.

⁸⁰ Por. KPK, kan. 275 § 1.

⁸¹ KPK, kan. 277 § 1. Zob. także: Paulus VI, *Litterae Encyclicae Sacerdotalis caelibatus*, 24 czerwca 1967, AAS 59 (1967), s. 657–697; tekst polski: Paweł VI, *Encyklika o celibacie kapłańskim Sacerdotalis caelibatus*, 24 czerwca 1967, w: *Kapłaństwo dzisiaj, Wybór przemówień*, red. E. Weron, Poznań–Warszawa 1978, s. 207–242.

go z 1983 roku. Cytowana norma nie dotyczy tylko życia bezzennego, ale jest dużo szersza, chodzi w niej bowiem o całkowitą wstrzemięźliwość seksualną⁸². Analizując problem zgorszenia jako rezultatu popełnionego przestępstwa, uwagę trzeba zwrócić jedynie na zawarcie lub usiłowanie zawarcia małżeństwa przez duchownych. Zobowiązaniu do celibatu sprzeciwia się, w Kościele łacińskim, życie w małżeństwie. Prawodawca kodeksowy uczynił nawet z tego przeszkodę do małżeństwa: „Nieważnie usiłują zawrzeć małżeństwo ci, którzy otrzymali święcenia”⁸³. Nadto każdy, kto choćby usiłował je zawrzeć, „mocą samego prawa zostaje usunięty z urzędu kościelnego”⁸⁴.

Duchowny zawierający lub usiłujący zawrzeć małżeństwo, choćby tylko cywilne, zaciąga na mocy samego prawa karę suspensy. Ma być także upomniany z tego powodu, a w sytuacji braku poprawy, wywołując dalej zgorszenie, może być karany stopniowo różnymi pozbawieniami, a ostatecznie nawet wydalony ze stanu duchownego⁸⁵. Podejmując odpowiednie decyzje, ordynariusz z pewnością będzie się kierował stopniem zgorszenia, jakie wywołuje nieprawidłowe zachowanie⁸⁶. To oczywiście ekstremalna sytuacja, bowiem w praktyce często zdarza się tak, że duchowny związany z kobietą, chcący zawrzeć z nią związek małżeński, także kanoniczny, stara się o dyspensę od obowiązków wynikających z przyjętych przez niego święceń⁸⁷ wraz z celibatem⁸⁸.

Otrzymanie tych dyspens wymaga przeprowadzenia odpowiedniego postępowania⁸⁹. By uniknąć zgorszenia wiernych z powodu ich udzielenia, należy

⁸² M. Grochowina, *Zobowiązanie duchownych do celibatu według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, „Kościół i Prawo” 1 (14) 2012, s. 19.

⁸³ KPK, kan. 1087.

⁸⁴ Tamże, kan. 194 § 1, nr 3.

⁸⁵ Por. tamże, kan. 1394 § 1.

⁸⁶ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV: *Doczesne dobra Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*, Olsztyn 1990, s. 150–151.

⁸⁷ KPK, kan. 290 nr 3.

⁸⁸ Tamże, kan. 291: „Oprócz wypadków, o których w kan. 290, n. 1, utrata stanu duchownego nie niesie z sobą dyspensy od obowiązku celibatu, która udzielana jest tylko przez Biskupa Rzymskiego”.

⁸⁹ Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Omnibus locorum ordinariis et moderatoribus generalibus religionum clericalium de modo procedendi in examine et resolutione petitionum quae dispensationem a caelibatu respiciunt *Per litteras ad universos*, 14 października 1980, AAS 72 (1980), s. 1132–1135; tekst polski: Kongregacja Nauki Wiary, List do wszystkich ordynariuszy miejsca i zakonnych przełożonych generalnych o dyspensie od celibatu kapłańskiego *Per litteras ad universos*, 14 października 1980, w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966–1994*, tłum. i oprac. Z. Zimowski, J. Królikowski, Tarnów 1995, s. 149–151; Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Normae procedurales de dispensatione a sacerdotali caelibatus *Praeterquam aliis*, 14 października 1980, AAS 72 (1980), s. 1136–1137; tekst polski: Kongregacja Nauki Wiary, Normy dyspensowania od celibatu kapłańskiego *Praeterquam aliis*, 14 października 1980, w: *W trosce o pełnię wiary*.

zwrócić się z prośbą o opinię w tej sprawie do ordynariusza miejsca aktualnego zamieszkania proszącego o dyspensę⁹⁰. Kapłan taki winien więc przebywać z dala od miejsc, w których znany jest jego poprzedni stan. Takie wskazanie znajdujemy w reskrypcie Kongregacji Duchowieństwa, który jest odpowiedzią na wniesioną przez duchownego prośbę o dyspensę⁹¹. Uzyskana dyspensa daje także możliwość zawarcia kanonicznego związku małżeńskiego. Na ordynariuszu jednak ciąży obowiązek, by taką „sprawę przeprowadzić ostrożnie, bez okazałości i zewnętrznej wystawności”⁹². Wytyczne Kongregacji w ostatnim czasie uległy jednak zmianie. Otóż reskrypty wydawane od 2019 roku nie zalecają już, by dyspensowany duchowny nie przebywał w miejscu, gdzie był wcześniej znany – wręcz przeciwnie,

wskazane byłoby, aby duchowny po otrzymaniu dyspensy, został przyjęty przez wspólnotę kościelną, w której mieszka, aby mógł kontynuować swoją drogę życiową, będąc wierny zobowiązaniom powołania chrzcielnego. Przyjmując duchownego, który otrzymał dyspensę do wspólnoty kościelnej *tamquam laicus*, konieczne będzie, aby kompetentny Biskup upewnił się, że funkcje i posługi, które mogą mu ewentualnie zostać powierzone, nie spowodują zdziwienia ani zgorznienia wiernych⁹³.

Co do zawarcia małżeństwa, tu także nastąpiła zmiana. Już nie mówi się o ostrożności, ale o wzięciu pod uwagę „wrażliwości miejscowych wiernych”⁹⁴.

Jak więc widać, przepisy kościelne ulegają zmianie w tej materii, co z pewnością jest spowodowane innym, bardziej tolerancyjnym podejściem wspólnoty wierzących do takich sytuacji – zgorznienie może już u niej nie występować, albo nie w takim stopniu, jak to bywało dotychczas.

7. Trwanie w grzechu przeciwko czystości

Prawodawca kodeksowy w części o obowiązkach duchownych zawiera normę, zgodnie z którą „duchowni powinni odnosić się z należytą roztropnością do osób, do których uczęszczanie mogłoby narazić na niebezpieczeństwo ich obowiązek zachowania wstrzemięźliwości lub wywołać zgorznienie

Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966–1994, dz. cyt., s. 152–153; *Congregatio pro Clericis, Documenti richiesti per l'istruttoria di una causa di dispensa dagli obblighi dell'ordinazione sacerdotale*, mps.

⁹⁰ *Congregatio pro Clericis, Documenti richiesti per l'istruttoria di una causa di dispensa dagli obblighi dell'ordinazione sacerdotale*, mps, nr 12.

⁹¹ Kongregacja Duchowieństwa, *Reskrypt*, p. 5 f, mps (w posiadaniu autora).

⁹² Tamże, p. 4.

⁹³ Kongregacja Duchowieństwa, *Reskrypt*, p. 6, dz. cyt.

⁹⁴ Tamże, p. 4.

wiernych”⁹⁵. Jest to przestroga, by unikać takiego zachowania, bo może ono negatywnie wpłynąć na wspólnotę wierzących, czyli być powodem jej zgorzenia. Jednak w interesującym nas kontekście należy przywołać inną dyspozycję, nakazującą ukaranie duchownego z powodu niemoralnego zachowania, które już wywołało zgorzenie, a mianowicie:

Duchowny konkubinariusz poza wypadkiem, o którym w kan. 1394, oraz duchowny trwający w innym grzechu zewnętrznym przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, wywołującym zgorzenie, winien być ukarany suspensą, do której, gdy mimo upomnienia trwa w przestępstwie, można stopniowo dodawać inne kary, aż do wydalenia ze stanu duchownego⁹⁶.

Wyczytać z niej można dwie sytuacje. Pierwsza to konkubinaty. Jest nim „stały związek kobiety i mężczyzny niemający charakteru legalnego węzła małżeńskiego (...), w nauczaniu Kościoła osoby żyjące bez zawarcia sakramentalnego związku małżeńskiego”⁹⁷. Wyjaśniając to pojęcie, Jerzy Syryjczyk napisał, że „nie ma żadnego znaczenia, czy związek ten dotyczy osób wolnych, duchownych, związanych publicznym ślubem czystości czy też pozostających w związku małżeńskim z inną osobą”⁹⁸. Jeśli więc duchowny trwa w takim związku, winien być ukarany suspensą, dalej winien być upominany, by zerwał taki związek, w przeciwnym razie należy na niego nakładać także inne kary, a ostatecznie wydalić ze stanu duchownego. Postępowanie takie wydaje się słuszne, gdyż duchowny nie przestrzega zobowiązań wynikających z celibatu, a przy tym wywołuje zgorzenie wśród wiernych. Taką karę ordynariusz może zastosować również wtedy, gdy nie będzie zgorzenia, gdyż prawodawca nie podał takiego warunku. Jerzy Syryjczyk twierdzi, że gdy taki „związek nie ma charakteru trwałego, nie można mówić o przestępstwie konkubinatu, lecz o grzechach ciężkich przeciwko czystości lub o przestępstwach przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu”⁹⁹. Na pewno tak, ale czy konkubinaty publiczne, a o takim mowa w tym kanonie, nie wywoła zgorzenia? Odpowiedź wydaje się zbędna. Teoretycznie, nawet gdyby go nie wywołał, również wtedy należałoby ukarać kapłana.

Druga sytuacja z przywołanego kanonu to trwanie duchownego „w innym grzechu zewnętrznym przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, wywołującym zgorzenie”. To bardzo ogólne sformułowanie, wymagające doprecyzowania. Nie jest możliwe sporządzenie katalogu takich zachowań. Jako przykład

⁹⁵ KPK, kan. 277 § 2.

⁹⁶ Tamże, kan. 1395 § 1.

⁹⁷ S. Paździor, M. Sitarz, *Konkubinaty*, w: *Leksykon Prawa Kanonicznego*, red. M. Sitarz, Lublin 2019, kol. 1382.

⁹⁸ J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne...*, dz. cyt., s. 162.

⁹⁹ Tamże.

takich grzechów Tadeusz Pawluk wymienia „przyjmowanie u siebie niewiast podejrzanych, uczęszczanie do nich albo spotkanie się z nimi”¹⁰⁰. Podejmując temat bardziej ogólnie, Jerzy Syryjczyk twierdzi, że

nie będzie uważany za przestępstwo grzech okazjonalny czy też przypadkowy. (...) do dokonania przestępstwa konieczne jest, aby był to grzech zewnętrzny, czyli znany publicznie lub popełniany w takich okolicznościach, które dają podstawę do sądenia, że wkrótce będzie rozgłoszony. Nie kwalifikują się więc do znamion przestępstwa ciężkie grzechy duchownego, które są tajne. Wreszcie duchowny popełnia przestępstwo, gdy trwa w grzechu ciężkim przeciwko czystości budzącym zgorzenie¹⁰¹.

Ostateczna ocena czynu zawsze będzie należeć do ordynariusza.

8. Karalność za inne czyny wywołujące zgorzenie

Kodeks prawa kanonicznego z 1983 roku oraz wydane po nim inne ustawy zawierają katalog czynów, które w społeczności Kościoła uznawane są za przestępstwa¹⁰². By wskazany tam czyn był przestępstwem, musi spełniać przepisane prawem wymogi. W Kodeksie czytamy bowiem: „Nie można nikogo karać, jeśli popełnione przez niego zewnętrzne naruszenie ustawy lub nakazu nie jest ciężko poczytalne na skutek winy umyślnej albo nieumyślnej”¹⁰³. Są to tak zwane elementy przestępstwa¹⁰⁴. Wszystkie one będą brane pod uwagę podczas procesu karnego prowadzącego do wymierzenia bądź deklaracji kary¹⁰⁵.

W tym miejscu można jednak zapytać, czy ten katalog przestępstw jest zamknięty, czy żaden czyn spoza tej listy nie może być nazwany przestępstwem, a co za tym idzie, nie będzie można za niego ukarać. Odpowiedź daje norma kan. 1399: „Poza wypadkami przewidzianymi w tej lub w innych ustawach, zewnętrzne naruszenie prawa Bożego lub kanonicznego tylko wtedy może być ukarane sprawiedliwą karą, gdy domaga się tego szczególna ciężkość przekro-

¹⁰⁰ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV: *Doczesne dobra...*, dz. cyt., s. 150.

¹⁰¹ J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne...*, dz. cyt., s. 163.

¹⁰² Zob. KPK, kan. 1364–1398; *Congregatio pro Doctrina Fidei, Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis Fidem necnon de gravioribus delictis*, 21 maja 2010, AAS 102 (2010), s. 419–434.

¹⁰³ KPK, kan. 1321 § 1.

¹⁰⁴ Więcej na ten temat: J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 100–120; tenże, *Pojęcie przestępstwa w świetle Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, „Prawo Kanoniczne” 28 (1985), nr 1–2, s. 85–96; P.M. Gajda, *Sankcje karne w Kościele w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II oraz późniejszych zmian i uzupełnień*, Tarnów 2008, s. 20–25.

¹⁰⁵ Por. KPK, kan. 1341, 1718 § 1, nr 1.

czenia i przynagła konieczność zapobieżenia zgorzseniom lub ich naprawienia”. Może się zatem zdarzyć, że ktoś naruszy albo prawo Boże, albo prawo kanoniczne i czyn ten zawierać będzie elementy przestępstwa. By ukarać takiego sprawcę, prawodawca kodeksowy stawia konkretny warunek: „domaga się tego szczególnie ciężkość przekroczenia i przynagła konieczność zapobieżenia zgorzseniom lub ich naprawienia”. Sędzia nie ma zatem tutaj dowolności w możliwości ukarania. Musi ocenić, że popełniony czyn jest poważny, co zawarte zostało w wyrażeniu: „ciężkość przekroczenia”. Tadeusz Pawluk podkreśla, iż do ukarania nie wystarczy tutaj zwyczajnie ciężkie przekroczenie ustawy karnej, ale ta ciężkość przekroczenia musi być szczególnie. Okoliczności, które mogą o tym zdecydować, to w jego opinii: „powaga ustawy ze względu na jej przedmiot, wyjątkowo zła wola przekraczającego ustawę, postępowanie nacechowane przewrotnością”¹⁰⁶.

Drugim obowiązkowym warunkiem jest „konieczność zapobieżenia zgorzseniom lub ich naprawienia”. Tutaj ponownie Tadeusz Pawluk zwraca uwagę na użyte przez prawodawcę sformułowanie: „konieczność zapobieżenia zgorzseniom”. Użyta tu liczba mnoga świadczy o „zgorzseniu o szerszym zasięgu. Musi więc niewłaściwe postępowanie sprawcy wywierać zły wpływ na innych oraz wywołać (...) oburzenie wśród znacznej części społeczeństwa, w którym się sprawca obraca”¹⁰⁷.

Gdyby zabrakło któregoś z tych warunków, ukaranie sprawcy nie będzie możliwe. Możliwość ukarania za czyn nazwany ciężkim jest słuszna, gdyż w przeciwnym przypadku zgorzsenie mogłoby być jeszcze większe. Ukaranie za przekroczenie prawa Bożego lub prawa kanonicznego tym różni się od typowej normy karnej, że tutaj nie została dołączona sankcja karna. Wspomniana podstawa prawna zawarta w kan. 1399 nazywana jest „zasadą ogólną”¹⁰⁸, „sankcją ogólną”¹⁰⁹ lub „ogólną normą karną”¹¹⁰.

9. Apelacja od wyroku

Celem kary kościelnej, jak już to zostało podkreślone, jest naprawienie zgorzsenia, wyrównanie naruszonej sprawiedliwości oraz doprowadzenie do

¹⁰⁶ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV: *Doczesne dobra...*, dz. cyt., s. 155.

¹⁰⁷ Tamże.

¹⁰⁸ Por. P.M. Gajda, *Sankcje karne...*, dz. cyt., s. 67.

¹⁰⁹ Tamże.

¹¹⁰ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV: *Doczesne dobra...*, dz. cyt., s. 154–155.

poprawy winnego¹¹¹. Z wymierzonej lub deklarowanej kary można zwolnić dopiero wtedy, gdy cel ten został zrealizowany¹¹². Mówimy tutaj o sytuacji, gdy w procesie karno-sądowym został wydany wyrok. On to rozstrzyga toczącą się sprawę karną, której przedmiotem jest popełnione przestępstwo. Nie zawsze bywa on akceptowany – skazany może twierdzić, że jest niesprawiedliwy¹¹³. Wówczas przysługuje mu prawo apelacji. Jest ona środkiem odwoławczym wymiaru kary¹¹⁴ nałożonej przez sąd niższej instancji do sądu wyższej instancji. Odwołanie to ma na celu ponowne rozpatrzenie sprawy i zmianę lub uchylene wyroku¹¹⁵ oraz wywołuje skutek zawieszający jego wykonanie¹¹⁶.

Może się także zdarzyć jeszcze inna sytuacja: na oskarżonego nie została nałożona kara, ponieważ sędzia skorzystał z możliwości, którą daje mu prawodawca: „Jeśli ustawa lub nakaz daje sędziemu władzę wymierzenia lub niewymierzenia kary, sędzia może także zgodnie ze swoim sumieniem i roztropnością złagodzić karę lub zamiast niej nałożyć pokutę”¹¹⁷. Jeszcze inną podstawą odstąpienia od ukarania jest skorzystanie przez sędziego z władzy wynikającej z kan. 1344¹¹⁸ i 1345¹¹⁹. W takich sytuacjach oskarżony także ma prawo zgłosić

¹¹¹ KPK, kan. 1341: „Ordynariusz dopiero wtedy powinien wszcząć postępowanie sądowe lub administracyjne celem wymierzenia lub deklaracji kary, gdy uznał, że ani braterskim upomnieniem, ani naganą, ani też innymi środkami pasterskiej troski nie można w sposób wystarczający naprawić zgorzienia, wyrównać naruszonej sprawiedliwości i doprowadzić do poprawy winnego”.

¹¹² Tamże, kan. 1358 § 1: „Zwolnienia z cenzury nie można udzielić, jeśli przestępca nie odstąpił od upor, zgodnie z kan. 1347 § 2; odstępującemu zaś od upor nie można odmówić zwolnienia”.

¹¹³ Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 290.

¹¹⁴ KPK, kan. 1353: „Apelacja lub rekurs od wyroków sądowych lub dekretów wymierzających lub deklarujących jakąkolwiek karę mają skutek zawieszający”.

¹¹⁵ Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 289.

¹¹⁶ Por. KPK, kan. 1353, 1638.

¹¹⁷ Tamże, kan. 1343.

¹¹⁸ Tamże, kan. 1344: „Chociaż ustawa używa słów nakazujących, sędzia zgodnie z własnym sumieniem i roztropnością może: 1. odłożyć wymierzenie kary na czas bardziej odpowiedni, jeśli przewiduje się, że z pośpiesznego ukarania winnego wypłynie większe zło; 2. powstrzymać się od wymierzenia kary lub wymierzyć karę mniejszą albo zastosować pokutę, jeśli winny się poprawił i naprawił zgorzienie albo jeśli został już przez władzę świecką wystarczająco ukarany lub przewiduje się, że będzie ukarany; 3. jeśli winny dopuścił się przestępstwa po raz pierwszy po latach nienagannie przeżytych, a nie zachodzi konieczność naprawienia zgorzienia, zawiesić obowiązek przestrzegania kary ekspiacyjnej, tak jednak, że gdyby winny w okresie oznaczonym przez sędziego ponownie dopuścił się przestępstwa, poniesie karę za obydwa przestępstwa, chyba że już upłynął czas przedawnienia skargi karnej z racji pierwszego przestępstwa”.

¹¹⁹ Tamże, kan. 1345: „Ileokroć przestępca miał jedynie niepełne używanie rozumu albo dopuścił się przestępstwa pod wpływem bojaźni, konieczności, wzburzenia uczuciowego lub w stanie nietrzeźwym bądź w innym podobnym wzburzeniu umysłu, sędzia może się także

apelację. Może mu bowiem zależeć na tym, by sędzia swoją decyzją dał wyraźny przekaz wspólnocie co do jego niewinności, orzekając ją wprost. Takie uprawnienie daje oskarżonemu kan. 1727 § 1: „Oskarżony może także zgłosić apelację, jeżeli wyrok tylko dlatego go uwolnił, że kara była fakultatywna, albo ponieważ sędzia posłużył się władzą, o której w kan. 1344 i 1345”.

W kontekście naprawienia zgorzenia z powodu popełnionego przestępstwa istotny jest jednak paragraf drugi cytowanego powyżej kanonu, gdyż to w nim jest mowa o możliwości zgłoszenia apelacji z powodu zgorzenia: „Rzecznik sprawiedliwości może apelować, ilekroć sądzi, że nie naprawiono zgorzenia lub nie przywrócono wystarczająco sprawiedliwości”. Co ciekawe, jest to nowe uregulowanie, gdyż nie było go w poprzednio obowiązującym prawie kodeksowym. Apelującym nie jest tu jednak skazany, ale promotor sprawiedliwości. Warto także podkreślić, że polskie tłumaczenie Kodeksu nazywa go „rzecznikiem sprawiedliwości”¹²⁰. Z kolei *Leksykon Prawa Kanonicznego*, wyjaśniając pojęcie „promotor sprawiedliwości”, od razu dodaje przy nim „rzecznik sprawiedliwości”¹²¹, utożsamiając ze sobą obydwie wyrażenia, co nie jest błędem. Jednak w komentarzach w języku polskim osoba ta nazywana jest zawsze promotorem sprawiedliwości¹²², być może dlatego, że w tekście łacińskim Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku funkcjonuje określenie *promotor iustitiae*.

Mówiąc o jego uprawnieniach, prawodawca stwierdza, iż „dla spraw spornych, w których może być zagrożone dobro publiczne, i dla spraw karnych, należy ustanowić w diecezji rzecznika sprawiedliwości, którego obowiązkiem jest zabezpieczenie dobra publicznego”¹²³. To tłumaczy, dlaczego apelującym jest tutaj promotor, a nie oskarżony. Jego działanie jest działaniem z urzędu, stanowi w zasadzie jego obowiązek. Z chwilą apelacji, będącej jego ostatnim aktem procesowym, jego zadania przejmuje promotor ustanowiony przy trybunale wyższej instancji, do której wniesiono apelację¹²⁴.

powstrzymać od wymierzenia jakiegokolwiek kary, jeśli uważa, że w inny sposób można lepiej osiągnąć jego poprawę”.

¹²⁰ Zob. KPK, kan.: 1430–1431, 1433–1436, 1447–1449, 1451, 1501, 1533, 1561, 1603, 1612, 1626, 1628, 1636, 1674, 1678, 1693, 1696, 1721–1722, 1724, 1727.

¹²¹ Zob. W. Kraiński, *Promotor sprawiedliwości, rzecznik sprawiedliwości*, w: *Leksykon Prawa Kanonicznego*, dz. cyt., kol. 2334–2338.

¹²² Zob. np. J. Krukowski, *Proces karny*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. V, ks. VII: *Procesy*, Poznań 2007, s. 414; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 290; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV: *Dobra doczesne...*, dz. cyt., s. 387–388.

¹²³ KPK, kan. 1430.

¹²⁴ Por. tamże, kan. 1721 § 2.

Jaki jest powód takiej apelacji? Jest nim twierdzenie, „że nie naprawiono zgorszczenia lub nie przywrócono wystarczająco sprawiedliwości”¹²⁵. Promotor powinien ją wnieść, „jeśli jego zdaniem wydany wyrok nie usuwa zgorszczenia lub nie spełnia wymogów sprawiedliwości”¹²⁶. Warto przypomnieć, że nałożona wyrokiem sądu kara ma naprawić zgorszczenie, wyrównać naruszoną sprawiedliwość i doprowadzić do poprawy winnego. Jak już wspomniano, sędzia może nie nałożyć kary, co wcale nie znaczy, że wspólnota kościelna będzie z takiej sytuacji zadowolona. Zgorszczenie nie zostało naprawione, zatem można mieć wątpliwości co do poprawy przestępcy i jego chęci szczerego powrotu na łono Kościoła. By mogło ono zostać usunięte, potrzebna jest realizacja uprawnień promotora sprawiedliwości. Gdyby zabrakło jego działania, z pewnością interes społeczny bardzo by na tym ucierpiał.

Zakończenie

Podsumowując niniejsze rozważania, warto jeszcze raz podkreślić, że prawodawca w Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 roku podaje trzy cele kary kościelnej: naprawienie zgorszczenia, wyrównanie naruszonej sprawiedliwości i doprowadzenie do poprawy winnego. Dopiero wtedy, gdy cele te zostaną osiągnięte, sprawca może zostać zwolniony z kary. W niniejszym opracowaniu omówione zostały te czyny zabronione, które powodują zgorszczenie w społeczności wierzących. Akcent został więc położony na sposób naprawienia zgorszczenia, które już wystąpiło, między innymi w wyniku: przestępstwa herezji, apostazji i schizmy; zbezczeszczenia miejsca świętego; zawarcia lub usiłowania zawarcia małżeństwa przez duchownego; trwania duchownego w grzechu przeciwko czystości; innych czynów wywołujących zgorszczenie. To tylko niektóre z omówionych w artykule sytuacji, które obligują do naprawienia zgorszczenia powstałego na skutek popełnionego przestępstwa.

¹²⁵ Tamże, kan. 1727 § 2.

¹²⁶ J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 290.

Bibliografia

Źródła

- Benedykt XVI, *Bądźcie wiarygodnym i jasnym znakiem Ewangelii*. Do przełożonych generalnych instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego, Rzym, 22 maja 2006, „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 9–10 (2006), s. 50–51.
- Benedykt XVI, *Głoście i świadczcie, że Bóg jest miłością*. Przemówienie do osób konsekrowanych, Rzym, 2 lutego 2007, „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 4 (2007), s. 48–49.
- Ceremoniał liturgicznej posługi biskupów*, wyd. wzorcowe, Katowice 2013.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.
- Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1943.
- Congregatio pro Clericis, *Documenti richiesti per l'istruttoria di una causa di dispensa dagli obblighi dell'ordinazione sacerdotale*, mps.
- Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis Fidem necnon de gravioribus delictis*, 21 maja 2010, AAS 102 (2010), s. 419–434.
- Franciszek, *Droga adoracji i służby*. Spotkanie z przełożonymi żeńskich zgromadzeń zakonnych, Watykan, 8 maja 2013, „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 7 (2013), s. 7–9.
- Jan Paweł II, *Orędzie do osób konsekrowanych*. Przekazane przedstawicielom zakonów męskich i żeńskich obecnym na Jasnej Górze w czasie pielgrzymki do Ojczyzny, Częstochowa, 4 czerwca 1997, w: Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*, Kraków 1999, s. 945–946.
- Kongregacja Duchowieństwa, *Reskrypt*, mps (w posiadaniu autora).
- Paulus VI, *Litterae Encyclicae Sacerdotalis caelibatus*, 24 czerwca 1967, AAS 59 (1967), s. 657–697; tekst polski: Paweł VI, *Encyklika o celibacie kapłańskim Sacerdotalis caelibatus*, 24 czerwca 1967, w: *Kapłaństwo dzisiaj. Wybór przemówień*, red. E. Weron, Poznań–Warszawa 1978, s. 207–242.
- Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae procedurales de dispensatione a sacerdotali caelibatus Praeterquam aliis*, 14 października 1980, AAS 72 (1980), s. 1136–1137; tekst polski: Kongregacja Nauki Wiary, *Normy dyspensowania od celibatu kapłańskiego Praeterquam aliis*, 14 października 1980, w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966–1994*, tłum. i oprac. Z. Zimowski, J. Królikowski, Tarnów 1995, s. 152–153.
- Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, *Omnibus locorum ordinariis et moderatoribus generalibus religionum clericalium de modo procedendi in examine et resolutione petitionum quae dispensationem a caelibatu respiciunt Per litteras ad universos*, 14 października 1980, AAS 72 (1980), s. 1132–1135; tekst polski: Kongregacja Nauki Wiary, *List do wszystkich ordynariuszy*

miejsca i zakonnych przełożonych generalnych o dyspensie od celibatu kapłańskiego *Per litteras ad universos*, 14 października 1980, w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966–1994*, tłum. i oprac. Z. Zimowski, J. Królikowski, Tarnów 1995, s. 149–151.

Literatura

- Adamczyk J., *Ołtarze. Próba wykładni obowiązujących przepisów kościelnych*, „Liturgia Sacra” 16 (2010), nr 2, s. 296.
- Arias J., *Komentarz do kan. 1314*, w: *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 988.
- Bakalarz J., *Miejsca i czasy święte*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 3, ks. III: *Nauczycielskie zadanie Kościoła*, ks. IV: *Uświęcające zadanie Kościoła*, Lublin 1986, s. 376–429.
- Bernal Pascual J., *Komentarz do kan. 1364*, w: *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 1024–1025.
- Borek D., *Wydalenie z instytutu zakonnego w świetle aktualnie obowiązującego kanonicznego prawa karnego*, Tarnów 2016.
- Chrapkowski A., Krzywda J., *Komentarz do kan. 696*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/2, ks. II: *Lud Boży*, cz. III: *Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*, red. J. Krukowski, Poznań 2006, s. 133–134.
- Gajda P.M., *Sankcje karne w Kościele w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II oraz późniejszych zmian i uzupełnień*, Tarnów 2008.
- Gambari E., *Życie zakonne po Soborze Watykańskim II*, tłum. J.E. Bielecki, Kraków 1998.
- Góralski W., *Lud Boży. Kościelne prawo osobowe*, Częstochowa 1996.
- Grochowina M., *Zobowiązanie duchownych do celibatu według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, „Kościół i Prawo” 1 (14) 2012, s. 11–24.
- Kałowski J., *Udział przełożonego instytutu życia konsekrowanego w radach*, „Prawo Kanoniczne” 29 (1986), nr 3–4, s. 75–99.
- Katechizm Kościoła katolickiego*, 11 października 1992, Poznań 1994.
- Kiwior W., *Procedura obowiązująca przy eksklaustracji, sekularyzacji i wydalaniu z instytutu życia zakonnego*, w: *Formacja zakonna*, red. J.W. Gogoła, t. 2, Kraków 1996, s. 115–166.
- Kiwior W., *Procedura obowiązująca przy eksklaustracji, sekularyzacji i wydalaniu z instytutu życia konsekrowanego*, „Prawo Kanoniczne” 38 (1995), nr 3–4, s. 119–163.
- Kraiński W., *Promotor sprawiedliwości, rzecznik sprawiedliwości*, w: *Leksykon Prawa Kanonicznego*, red. M. Sitarz, Lublin 2019, kol. 2334–2338.
- Krukowski J., *Komentarz do kan. 326*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, ks. II: *Lud Boży*, cz. I: *Wierni chrześcijanie*, cz. II: *Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. J. Krukowski, Poznań 2005, s. 152–153.

- Krukowski J., *Miejsca i czasy święte*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III/2, ks. IV: *Uświęcające zadanie Kościoła*, red. J. Krukowski, Poznań 2011, s. 428–475.
- Krukowski J., *Proces karny*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. V, ks. VII: *Procesy*, Poznań 2007, s. 400–419.
- Martin de Agar J.T., *Komentarz do kan. 1205*, w: *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 898–899.
- Martínez Sistach L., *Stowarzyszenia wiernych*, Warszawa 2012.
- Nafalska E., *Przestępstwo profanacji rzeczy świętej w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, „Kościół i Prawo” 2016, nr 5, s. 265–291.
- Pawłuk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II: *Lud Boży, jego nauce i uświęcanie*, Olsztyn 1986.
- Pawłuk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV: *Doczesne dobra Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*, Olsztyn 1990.
- Paździor S., Sitarz M., *Konkubinat*, w: *Leksykon Prawa Kanonicznego*, red. M. Sitarz, Lublin 2019, kol. 1382–1384.
- Przekop E., *Przewodnik duszpasterski według Kodeksu Jana Pawła II*, Olsztyn 1990.
- Rakoczy T., *Publiczne stowarzyszenia wiernych w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, Gniezno 2010.
- Saj M., *Poświęcanie i błogosławienie miejsc świętych*, „Prawo Kanoniczne” 56 (2012), nr 2, s. 89–104.
- Saj M., *Udział rady w aktach podejmowanych przez przełożonego zakonnego*, „Studia Redemptorystowskie” 10 (2012), s. 486–496.
- Skorupa A., *Przyczyny i procedura wydalenia duchownych z instytutu zakonnego*, „Prawo Kanoniczne” 54 (2011), nr 3–4, s. 147–168.
- Sobór Watykański II, *Dekret o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego Perfectae caritatis*, w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, s. 264–275.
- Sondel J., *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków 2006.
- Stasiński P., *Przyczyny wydalenia z instytutu zakonnego*, „Prawo Kanoniczne” 40 (1997), nr 1–2, s. 147–173.
- Syryjczyk J., *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*, Warszawa 2003.
- Syryjczyk J., *Pojęcie przestępstwa w świetle Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, „Prawo Kanoniczne” 28 (1985), nr 1–2, s. 85–96.
- Syryjczyk J., *Sankcje w Kościele. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Sztafrowski E., *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 4, Warszawa 1986.
- Wilemska E., *Rekoncyliacja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. XVI, Lublin 2012, kol. 1377.
- Zadykowicz T., *Profanacja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. XVI, Lublin 2012, kol. 441.
- Zubert B.W., *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego 2/III*, ks. II: *Lud Boży, cz. III: Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*, Lublin 1990.

Streszczenie
Zgorszenie jako skutek popełnienia przestępstwa
w świetle Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku

Prawodawca w Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 roku podaje trzy cele kary kościelnej: naprawienie zgorszenia, wyrównanie naruszonej sprawiedliwości i doprowadzenie do poprawy winnego. Dopiero wtedy, gdy cele te zostaną osiągnięte, sprawca może zostać zwolniony z kary. W niniejszym opracowaniu omówione zostały te czyny zabronione, które powodują zgorszenie w społeczności wierzących. Akcent został więc położony na sposób naprawienia zgorszenia, które już wystąpiło, między innymi w wyniku: przestępstwa herezji, apostazji i schizmy; zbezczeszczenia miejsca świętego; zawarcia lub usiłowania zawarcia małżeństwa przez duchownego; trwania duchownego w grzechu przeciwko czystości; innych czynów wywołujących zgorszenie. To tylko niektóre z omówionych w artykule sytuacji, które obligują do naprawienia zgorszenia powstałego na skutek popełnionego przestępstwa.

Summary
Depravity as a result of committing an offence
according to the Code of Canon Law 1983

There is a three-fold aim of Church penalty included in the Code of Canon Law 1983 by the law maker: repair the scandal, restore justice, reform the offender. Only then, when these aims will be gained, penalty can be suspended. This paper covers the topic of these delicts which result in depravity amongst faithful. What is stressed in this paper is a way of repair of scandal which has already taken place, that is in case of delict of heresy, apostasy and schism; profanation of sacred place, attempt to get married by a cleric; obstinacy in a sin against chastity; other acts resulting in depravity. These are only chosen of situations addressed in this publication, situation which oblige to repair to depravity occurred as a result of committed offense.